

Mark- och miljödomstolen

Till Regeringskansliet
Klimat- och näringslivsdepartementet

Yttrande över ”Rätt frågor på regeringens bord” SOU 2024:11 (KN2024/00755)

Vänerns borgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, har fått möjlighet att yttra sig över rubricerade betänkande. Eftersom frågor om tillståndprocessen för vindkraftsverksamhet enligt uppgift ska hanteras i samband med en annan utredning, omfattar yttrandet frågor om överklagande av beslut om områdesskydd, överlämnande av mål till regeringen och undantag från MKB-direktivet.

Sammanfattning

Domstolen har, utifrån de intressen som domstolen bör bevaka, inga principiella invändningar mot betänkandets förslag, med givna utgångspunkter.

Domstolen har vissa detaljsynpunkter på förslagen.

Överklagande av beslut om områdesskydd

Allmänna utgångspunkter

Domstolen delar utredningens bedömning att beslut enligt 7 kap. miljöbalken, nationalparksförordningen och områdesskyddsförordningen typiskt sett är sådana där en överprövning avser enskildas rättsskyddsbehov snarare än

politiska överväganden. Vad som i övrigt redovisats i betänkandet framstår som välavvägt och föranleder inga särskilda kommentarer. Mark- och miljödomstolar har med gällande sammansättningsregler goda förutsättningar att ta över prövningen av aktuella ärendetyper från regeringen.

Det finns därför inga invändningar mot att överprövning i beskrivna fall sker i mark- och miljödomstol, såsom föreslås.

I betänkandet har domstolarnas handläggning, helt korrekt, bedömts komma att ske med stöd av lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar och lagen (1996:242) om domstolsärenden. Dessa mål handläggs idag efter överklagande av en myndighets förvaltningsbeslut i en tvåpartsprocess. I betänkandet har uttalats att domstolen kan remittera till myndigheter vid behov. Ett sådant behov kan förstås finnas i vissa fall. Något remissförfarande förekommer normalt inte vid handläggningen av domstolens överklagade mål av likartat slag. Det bör övervägas om en bestämmelse avseende möjligheten till remissförfarande bör tas in i lagen om mark- och miljödomstolar, förslagsvis i lagens 5 kap.

Konsekvenser för mark- och miljödomstolen

Utredningen har förhållandevis utförligt beskrivit konsekvenserna av en överflyttning, bl.a. kostnaderna för hantering av olika ärendetyper.

Förfarandet hos regeringen är skriftligt. Med den processordning som gäller vid mark- och miljödomstol kan det dock förekomma sammanträde och/eller syn, vilket är fördyrande. Benägenheten att överklaga kan förmodligen också tänkas öka, jämfört med vad som är fallet idag, varför antalet mål i så fall kommer att öka.

Vad gäller styckkostnaderna för mål av aktuellt slag kan kostnaderna för fastighetsmål PBL-mål antagligen vara relevanta att jämföra med.

Det är givetvis angeläget att mark- och miljödomstolarna tillförs resurser vid en överflyttning, och angeläget att detta beaktas vid den fortsatta beredningen.

Överlämnande av mål till regeringen

Det är inte oproblemiskt från konstitutionella utgångspunkter att domstolar är beredningsorgan för regeringen. En bedömning av lämpligheten av detta förfarande har emellertid inte ingått i utredningens uppdrag.

I övrigt har dock utredningen på ett bra sätt gått igenom konstitutionella förutsättningar. Förslagen tydliggör även de begränsningar som bör finnas för regeringens prövning, varför domstolen inte har några invändningar mot förslaget i denna del. Utgångspunkten att domstolar inte ska avgöra politiska frågor är lätt att instämma i; det är dock svårare att avgöra vad som ska betraktas som politiska frågor som bör föranleda en domstol att bereda regeringen tillfälle att ta över handläggningen.

Lagtextens utformning

21 kap. 8 § uttrycker att regeringen kan komma att behöva avväga två intressen. Det kan givetvis vara så att ett mål innehåller behov av att avväga flera intressen mot varandra. Lagtexten bör avspegla detta.

Rubriken till det nya 17 a kap. miljöbalken bör utformas så att det framgår att kapitlet tillämpas efter det att undantag meddelats ("vissa fall" är vagt) alltså förslagsvis "Regeringens tillståndsprövning efter beslut om undantag"

När det gäller frågan om ersättning för rättegångskostnader och andra ersättningar finns det inte invändningar mot bedömningen att det är domstol som bör fatta beslut i den frågan och inte regeringen. Utredningen verkar dock utgå från att ersättning för rättegångskostnader – där sådana är aktuella ska beslutas i samband med överlämnandet från domstolen. I det skedet är emellertid inte utgången avgjord. Frågan bör belysas vid den fortsatta beredningen.

Undantag från MKB-direktivet

Domstolen, som inte är direkt berörd av förslaget, har inga principiella invändningar, d.v.s. att det bör finnas en möjlighet att medge undantag i vissa beskrivna fall och att det är regeringen som bör fatta besluten. Ordningen är givetvis att föredra framför beslut om tillfällig lagstiftning.

Förfarandet framstår dock som tidskrävande, så tidskrävande att det kan ifrågasättas om inte ett normalt MKB-förfarande skulle kunna gå snabbare. Beskrivningen ”snabbspår” för undantagsprocessen är inte övertygande.

Ett sätt att råda bot på detta är möjligen att regeringen (regeringskansliet) handlägger ansökan, d.v.s. att ansökan om undantag inte ges in till länsstyrelsen utan till regeringen, som sedan kan handlägga ärendet. Regeringskansliet har trots allt resurser att hantera ärenden snabbt – om det behövs. Dessutom kan förutses att regeringen kan komma att behöva pröva tillståndsansökan. Även av det skälet verkar det mer rationellt med en annan ordning än den föreslagna.

Lagtextens utformning

Undantagen från bestämmelserna om specifik miljöbedömning har genomgående uttryckssättet ”om en tillämpning av dessa bestämmelser skulle få en negativ inverkan på syftet med verksamheten”. Frågan är vad som avses.

Det är svårt att tänka sig fall där *tillämpningen* av bestämmelserna i sig skulle ha denna negativa inverkan. Syftet med MKB-direktivet är ju att säkerställa genomförande av en process där miljöpåverkan utreds och bedöms. Däremot kan det tänkas att det helt enkelt är så att en verksamhet måste komma till stånd eller en åtgärd skyndsamt vidtas för att hantera en överhängande fara eller negativa effekter (typiskt sett vid olyckor och kriser av olika slag). Det finns m.a.o. inte tid för någon egentlig MKB. I betänkandet används också uttrycket ”tidskritiskt” för de fall det är aktuellt att tillämpa direktivets undantagsbestämmelser, och det beskrivs som ett centralt kriterium vid tillämpning av undantagen.

Möjligen aktualiseras även fall där det av försvars – och säkerhetsskäl inte är lämpligt med en öppen MKB-process (jfr dock s 389 ff beträffande allmänhetens rätt till miljöinformation m.m.). Det framstår som klart att undantagsmöjligheterna i direktiven är omgärdade med stor restriktivitet kommer att användas mycket sparsamt.

Möjligheten till undantag ska omfatta tillståndspliktiga verksamheter enligt både 9 kap. miljöbalken och 11 kap. miljöbalken. För vattenverksamhet finns möjligheten att söka tillstånd i efterhand, varför undantag borde behövas än mer sällan.

Enligt domstolens mening bör tillämpningsområde och syfte komma till tydligare uttryck i lagtexten.

Niclas Johannisson

Vibeke Sylten

Malin Årebäck

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Niclas Johannisson, chefsrådmannen Vibeke Sylten och tekniska rådet Malin Årebäck.